

Preek over Genesis 9:8-17

Gehouden op de 1^e zondag van de 40dagen (Invocabit), 18 februari 2018, in de Maranathakerk te Den Haag

Gemeente van Christus,

Regenbogen werken bijna magisch op mij. Elke keer als het regent en dan ineens de zon doorbreekt, loop ik naar het raam of kijk ik naar boven en alle kanten op om hem te vinden, deze kleurrijke boog in de hemel. En elke keer als ik hem vind, sta ik verbaasd als toen ik als kind voor het eerst een regenboog zag. Alleen komt bij die kinderlijke verbazing nu nog wel alles bij, wat ik sindsdien in natuurkunde en op godsdienstles heb geleerd.

Zon en regen. De regenboog brengt dingen bij elkaar die voor ons eigenlijk gescheiden zijn. Of de zon schijnt of het regent. Maar heel soms gebeuren allebeide samen, te gelijker tijd. De zon schijnt én het regent. Dan welft zich een regenboog boven de horizon en God herinnert zich aan zijn eerste verbond, die hij met Noah en zijn nakomen heeft gesloten. God brengt samen wat voor ons eigenlijk gescheiden is. Zij het zon en regen. Of: oordeel en genade.

Want ontzet was God over de boosheid van de mensen. Zijn groots project “mens” als kroon van de schepping leek aardig mislukt, sinds een van de zonen van de eerste mensen de andere had vermoord. Mensen wilde hij scheppen, hemzelf tot evenbeeld. Maar na maar een enkele generatie waren het al barbaren geworden, wezens zonder menselijkheid. Hij kreeg spijt dat hij de mens had geschapen en besloot om op de reset-knop te drukken, alles uit te wissen, niets en niemand te bewaren. Naja, bijna niemand, want die ene gerechte, Noah, was geen barbaar, hij had genade gevonden in de ogen van God. Oordeel voor allen, genade voor één iemand – exact het spiegelbeeld van Pasen, van het feest waar wij nu naartoe leven, zou je kunnen zeggen. Maar het laatste woord van dit verhaal was nog niet gesproken.

Want, om bij de computer-analogie te blijven, voordat God vanwege zijn teleurstelling de harde schijf van de aarde opnieuw formatteert, trekt hij nog enkele bestanden op een USB-stik. Enkele genen zouden de kans krijgen om voort te bestaan. Noah, zijn gezin en enkel dieren. Dan drukt God op de reset-knop en het begint zonder ophouden te regenen. Pas na 40 dagen en 40 nachten, de klassieke lengte van Bijbelse beproevingen, of die nou met water of woestijnen te maken hebben, houdt de neerslag op.

Toen Noah zijn voet weer op droog land zette, lijkt God opnieuw spijt te hebben van wat hij gedaan had. Zoals hij voor de vloed berouw had over dat hij de mens had geschapen, lijkt hij er nu spijt van te hebben, dat hij ze bijna allemaal door die vloed had uitgeroeid. Terugkijkend moet hij bekennen dat zijn reactie wellicht toch een beetje ongenueanceerd was. Dat moet in de toekomst anders! Nooit weer zal heel de aarde met alle dieren en planten moeten boeten, als God over de mensen in woede ontvlamt. Nog voor onze lezing zegt hij mijmerend tegen zichzelf: “Nooit weer zal ik de aarde vervloeken vanwege de mens, want alles wat de mens uitdenkt, van zijn jeugd af aan, is nu eenmaal slecht. Nooit weer zal ik alles wat leeft doden, zoals ik nu heb gedaan. Zolang de aarde bestaat, zal er een tijd zijn om te zaaien en een tijd om te oogsten, zal er koude zijn en hitte, zomer en winter, dag en nacht – nooit komt daar een einde aan” (Gen 8:21v).

En dan sloot God met Noah en zijn nakomelingen een verbond. Dat deed God wel eens vaker, in de geschiedenis van de Bijbel, maar dit verbond was de eerste.

Een verbond is een afspraak, een overeenkomst, een contract. Een verbond maakt uit individuele wezens partners. Deze partners gaan wederzijds een verplichting aan.

Een verbond is de startpunt van civilisatie. Barbaren lossen problemen op met geweld. De sterkere slaat met een knuppel op het hoofd van de zwakkere en de slimmere zet de dommere een gewiekte hak. Geciviliseerde mensen daarentegen koersen op een compromis af, zetten een contract op en sluiten een verbond. Problemen en conflicten zo vreedzaam op te lossen, is een centraal teken van beschaving.

Wij hier in Europa kunnen daar een lied over meezingen. Wat ging het nog niet zo lang geleden barbaars aan toe op onze continent met om de haverklap weer een nieuwe oorlog om een of ander conflict op te lossen. Pas na de laatste oorlog leerden onze landen conflicten met overeenkomsten en contracten bij te leggen. En dit civiele verbonds-Europa heeft ons mooi 70 jaar vrede opgeleverd. En ja, een hoop, een enorme berg aan commissies en contracten, ongelofelijk, hoeveel papier daarvoor vol moest worden geschreven. Maar daarover klagen is gratis:

liever een berg papier in Brussel vol laten schrijven, dan tanks op het Malieveld. Waar men met elkaar praat, waar men afspraken met elkaar maakt, wordt niet op elkaar geschoten.

Nu wil ik niet zeggen, dat God achter dit proces van Europese eenwording zat, maar hij komt hier wel op het idee, om een conflictueuze relatie door middel van een verbond vreedzaam vorm te geven. Hoe doet hij dat?

Ten eerste heeft ook God geleerd, ook hij ondergaat een proces van civilisatie. Ja, dat klinkt blasfemisch, maar waarom eigenlijk? God heeft ons mensen naar zijn evenbeeld geschapen en de mensheid ondergaat sindsdien, over de heel lange termijn gezien, met vallen en opstaan, een proces van civilisatie en humanisering. Waarom mag dat dan voor God niet ook gelden, ook al loopt hij natuurlijk altijd een stap en een eeuwigheid voor ons uit?

Want niemand kan ontkennen, dat God in zijn eerste teleurstelling over de mens tamelijk radicaal ageert. Anders geformuleerd: In de Bijbelse begintijd was God nog behoorlijk wild. Maar na de vloed begint hij te twijfelen of die vloed zo zinvol was. En met die twijfel heeft hij gelijk: De zondvloed was geen goed idee. Te ongenueanceerd, te radicaal en zonder enig pedagogisch effect.

Maar God kwam tot inkeer, in volwassen zelfkritiek beloofde hij, zoiets als een zondvloed niet meer te doen. En die belofte noemde hij een verbond.

Echter, ook dan nog laat God trekken van jeugdige wildheid zien. Nog steeds ontbreekt een milde wijsheid aan zijn voorstelling van gerechtigheid. Voordat God namelijk met Noah een verbond sluit, gaf hij hem en zijn nakomelingen een gebod: “Het bloed van degene die het bloed van een mens vergiet, zal door mensen worden vergoten, want de mens is gemaakt naar het evenbeeld van God” (Gen 9:6). Gerechtigheid door bloedwraak bevorderen, dat is een behoorlijk puberaal idee. En God zij dank is het daarbij niet gebleven. In het verloop van de verdere Bijbel heeft God betere regels en geboden ter preventie van geweld bedacht, eerst in Israël en dan door Jezus. Met de tijd leerde hij dat goede relaties met de mensen en onder de mensen ook van toegeven, meeleven en vergeving leven. Uiteindelijk, en daar draait het centraal om tijdens de net begonnen 40dagentijd, heeft God de kracht gevonden die in de zwakheid ligt en zo de beste soort van gerechtigheid ontdekt: de gerechtigheid die om genade wordt gegeven, die uit solidariteit en liefde ontkiemt.

Hier, bij Noah, aan het begin van heel het verhaal, is van al dit nog geen sprake. Maar God leert bij, zoals ook wij bijleren. In het bijzondere, als wij van God leren, die in inzicht en wijsheid altijd een stap en een eeuwigheid voor ons uitloopt.

Alleen in een opzicht was God van begin af aan consistent en eenduidig: in de prioriteit van de genade. Want al deze allereerste verbond die God met Noah en zijn nakomelingen sloot, was een volstrekt eenzijdig gebeuren. God alleen committeert zichzelf tot iets, hij belooft, nooit weer al het leven te vernietigen. Daarvoor vraagt hij van Noah en zijn nakomelingen geen tegenprestatie.

Dit eerste verbond hangt enkel van hoop aan elkaar, van de hoop dat de eenzijdige belofte van God bij de overlevenden van de vloed vertrouwen doet ontkiemen. Dit eerste verbond tussen God en mensen is een pure genadebond, een vertrouwenwekkende maatregel. Op die manier heeft God zich de mens tot partner gemaakt. Door een eenzijdig commitment dat ons mensen alle vrijheid laat, maar ons toch in alle vrijheid uitnodigt om onze eigen verantwoordelijkheid te nemen.

Elke keer als die boog zich bij regen én zon over de hemel welft, denkt God aan dit eerste verbond. Dat juist vind ik zo mooi aan een regenboog. Hij is geen herinneringsteken voor ons, maar voor God! “Wanneer ik wolken samendrijf boven de aarde en in die wolken de boog zichtbaar wordt, zal ik denken aan mijn verbond met jullie en met al wat leeft, en nooit weer zal het water aanzwellen tot een vloed die alles en iedereen vernietigt” (Gen 9:14v).

Gemeente van Christus, belangrijk is niet dat wij aan het verbond denken dat God met ons sloot, belangrijk is dat God aan zijn verbond met ons denkt. Mocht je ooit weer een regenboog zien aan de hemel, dan weet je: Nu denkt God aan zijn verbond, zijn allereerste, die hij ons heel eenzijdig gaf, aan het begin, toen hij nog moest leren hoe hij als God het beste met ons lastige wezens om kan gaan. Gelukkig loopt hij altijd een stap en een eeuwigheid voor ons uit.

Amen.